

Перлова В.В., канд. пед. наук, доцент
Харьковский национальный педагогический университет имени Г.С. Сковороды,
Харьков

ОБУЧЕНИЕ ПРАГМАТИКЕ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА ПОСРЕДСТВОМ АНАЛИЗА КОММУНИКАТИВНЫХ НЕСООТВЕТСТВИЙ

В статье исследуется прагматическая компетентность студентов в английском языке как иностранном. Указывается, что основными концептами, которые формируют определение прагматической компетентности, выступают язык, ситуация и понимание. Понимание является результатом адекватного соотношения речевого сообщения и ситуации. В качестве приёма обучения прагматике предлагается анализ коммуникативных несоответствий.

Ключевые слова: прагматическая компетентность, речевое сообщение, ситуация, понимание, коммуникативное несоответствие.

УДК 372.881.1

Синявська О.Є., канд. філол.наук, викладач
Київський національний університет технологій та дизайну, Київ

ВПЛИВ БІЛІНГВІЗМУ НА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВ ЯК ІНОЗЕМНИХ

У статті розглядається питання впливу білінгвізму на викладання української та російської мов як іноземних студентам нефілологічних спеціальностей у вищих навчальних закладах України. Вплив білінгвізму в обох випадках є настільки сильним та неминучим, що пропонується запровадження в навчальні плани та програми вищих практичних занять з обох мов задля полегшення мовної адаптації студентів на побутовому та професійному рівнях.

Ключові слова: українська мова як іноземна, російська мова як іноземна, білінгвізм, лінгводидактика.

Традиційно високий рівень освіти в Україні та порівняно невисока вартість навчання щорічно приваблює велику кількість іноземних студентів отримати освіту в українських вишах.

Незважаючи на те, що активна участь в розробці лінгводидактичних матеріалів для методики викладання української та російської мов як іноземних розпочалась досить давно, досі існує велика кількість проблем, пов'язаних зі специфікою викладання цих дисциплін в умовах української лінгвокультури, для якої характерне існування білінгвізму.

Аналіз практики викладання української та російської мов як іноземних свідчить, що, незважаючи на наукові розвідки, методичні розробки, теорія та практика навчання цих дисциплін ще не набула належної методичної бази, а вибір технології викладання остаточно не зроблено і вирішується кожним окремим вузом самостійно.

© Синявська О.Є., 2017

Питанням навчання іноземних студентів на території України присвячені роботи багатьох дослідників (Н. В. Василенко, Є. М. Верещагін, А. П. Кулик, Л. І. Ставицька, Н. Г. Клепікова, Є. В. Корольова, Л. В. Козак, О. Н. Хорошковська, І. М. Жовтоніжко, Т. А. Єфімова, Г. І. Тохтар та ін.). Проте проблема навчання професійного мовлення іноземних студентів нефілологічних спеціальностей, зокрема в умовах білінгвізму, досі не стала предметом всебічного висвітлення науковців.

Аналіз проблеми мовної адаптації іноземних студентів у вишах України дає підґрунтя для висновків про те, що їхнє становище є досить складним, враховуючи проживання та навчання в білінгвальному мовленнєвому середовищі. Так, І. М. Жовтоніжко та Т. А. Єфімова, досліджуючи проблеми адаптації студентів-іноземців в українському суспільстві, як одну з основних виділяють «скрутне становище» студентів, коли вони «опиняються в двомовному середовищі – російської та української мов» [1:144].

Г. І. Тохтар та А. П. Кулик звертають увагу на те, що паралельне використання двох мов в країні – це не стільки проблема студентів, скільки проблема викладачів, яким «взагалі не зрозуміло, на яку мову спиратися сьогодні, завтра, у перспективі (мається на увазі – на українську чи російську)» [2:315].

Вирішення проблеми білінгвізму при викладанні мов іноземним студентам складається з багатьох аспектів: лінгвістичного, соціологічного, психологічного, дидактичного тощо.

Так, студенти-іноземці, особливо нефілологічних спеціальностей, мають прикласти неабиякі зусилля аби їхнє навчання було успішним, тому що їм потрібно адаптуватись до двох іноземних мов водночас. Це не залежить від того, яку з мов, українську чи російську, вони вирішили опанувати.

За даними МОН, половина студентів-іноземців в Україні на сьогоднішній день навчається українською мовою [5]. У випадку, коли студенти-іноземці обрали основною мовою навчання українську, їм буде легше освоювати основний курс предметів, оскільки ті викладаються у вишах державною мовою. Позитивний вплив на рівень успішного засвоєння студентами української мови також мають україномовні засоби масової інформації. Так, слухаючи радіо, рекламу, переглядаючи телебачення та новини, відвідуючи кінотеатри, студенти мають нагоду повноцінно зануритись у мовне середовище.

Проте опитування інофонів, які вивчають українську мову як іноземну, показало, що вони відчувають значні труднощі при побутовому спілкуванні з місцевими жителями, значна кількість яких використовує в повсякденному житті російську мову. Особливо складно для іноземних студентів зрозуміти, чому на їхнє звертання до людей українською мовою у відповідь вони чують російську (наприклад, частотними є випадки, коли на слова подяки студенти-іноземці чекають відповідь «*будь ласка*», але натомість чують «*пожалуйста*» тощо). Таке побутове спілкування з місцевими жителями займає більшість часу перебування іноземців в країні, де вони навчаються. Вони чують російську мову від студентів та викладачів на перервах та після навчання під час неформального спілкування, від сусідів по гуртожитку, від людей, що розмовляють на вулицях, в магазинах, в транспорті, в клубах та інших місцях, де часто перебувають іноземні громадяни. Це значно знижує мотивацію студентів-іноземців до вивчення української мови, оскільки втілення їхніх знань на практиці відчувається ними як досить обмежене.

Під впливом цієї мовленнєвої ситуації більшість студентів замислюється над тим, чи вірно вони зробили, обравши українську мову в якості основної іноземної мови навчання. Вони постійно звертаються до викладача з проханням пояснити їм значення певних російських слів, які не мають звукового співзвуччя з українськими (наприклад, «місто» – «город», «майдан» – «площадь», «викладач» – «преподаватель», «гуртожиток» – «общежитие», «відповідь» – «ответ», «запитання» – «вопрос», «будь ласка» – «пожалуйста», «дякую» – «спасибо» і т.д.). Тут завдання викладача полягає у тому, аби детально пояснити студентам особливості мовленнєвої ситуації в Україні, а саме причини того, що велика кількість місцевих мешканців спілкується російською мовою (особливо актуальним це питання є зараз, в умовах російської агресії на території України). Викладач має продемонструвати студентам спорідненість української та російської мов, яка обумовлена історичними, географічними, соціально-політичними причинами, та окреслити їхні основні відмінні риси. У студентів-іноземців потрібно постійно стимулювати інтерес та мотивацію до вивчення української мови, імітуючи актуальні для молодих людей комунікативні ситуації, використовуючи лінгвоукраїнознавчі матеріали, знайомлячи їх з історією, традиціями, культурою та здобутками українців.

Враховуючи усі труднощі, з якими мають справу іноземні студенти, вивчаючи українську мову як іноземну під впливом українсько-російського білінгвізму, у навчальні плани та програми вишів пропонується впровадити вивчення одразу двох мов: поряд з українською мовою як основною, можна порекомендувати ввести практичний курс російської мови в обов'язок, який буде достатнім для повсякденного побутового спілкування студентів у різних комунікативних ситуаціях.

Велика кількість іноземних студентів (за даними МОН, більше ніж 30% [5]) обирає вивчення російської мови в українських вузах. Це пов'язано з тим, що російська мова є однією з мов міжнародного спілкування і її використання у світі є набагато ширшим, ніж української. На думку вчених, студенти, які обирають для себе основною мовою навчання російську, «спочатку начебто не помічають української» [1:144], але досить швидко вони «впадають у стихію двомовності» [1:144], оскільки «у всіх офіційних документах, розпорядженнях, оголошеннях обов'язково використовується українська мова» [1:144]. Тому студенти-іноземці відчують необхідність «хоча б ознайомлення з деякими її основами» [1:144]. Студенти, які вивчають в Україні російську мову як іноземну мають переваги у щоденному усному спілкуванні з більшістю жителів країни, які розмовляють російською (це не стосується жителів західних регіонів України, де українською мовою спілкується 92% жителів [4]). Вони легко можуть використовувати набуті знання та практикувати мову, яку вивчають, при повсякденному спілкуванні на вулицях, в магазинах, в гуртожитках, в клубах тощо.

Такий важливий фактор, як занурення у мовне середовище має великий вплив на рівень володіння мовою іноземними студентами. Тому студенти певною мірою обмежені чути та сприймати виключно російську мову, яку вивчають. В офіційних засобах масової інформації, кінотеатрах, громадських установах, навчальних закладах тощо, використовується державна українська мова. В університетських аудиторіях на заняттях іноземні студенти відчують складнощі при сприйнятті та відтворенні навчального матеріалу, який подається українською мовою. У якості виходу з проблеми білінгвізму в Україні О. М. Тростинська пропонує розробку специфічної концепції «навчання російської мови

з урахуванням українського лінгвокультурологічного аспекту» [3:266]. На її думку, краще використовувати не російські підручники при вивченні російської мови як іноземної, а викладати мову «на українському лінгвокультурологічному матеріалі» [3:263], який би допоміг «сформуванню мовної поведінки іноземних учнів адекватно реаліям країни, у якій вони навчаються» [3:263], аби іноземні студенти, навіть не вивчаючи української мови в повному обсязі, «стали провідниками ідей українського народу в різних країнах світу» [3:263]. Так само у цьому випадку найкраще було б впровадити вивчення й української мови в обсязі, який би задовольняв потреби студентів в опануванні профільних дисциплін. Адже вивчення української мови студентами-іноземцями є необхідним та важливим кроком у здійсненні успішної навчальної діяльності та отримання професійних знань з обраного фаху (наприклад, із дизайну, економіки, мехатроніки та комп'ютерних технологій, туризму тощо). Інакше, їхнє перебування в українських вишах є недоцільним та малопродуктивним.

Таким чином, яку б мову не вивчали іноземні студенти в українських вузах їм потрібно володіти лексико-граматичним мінімумом як з української, так і з російської мов. Вивчення цих мов вимагає напруженої роботи як студентів, так і викладачів, оскільки ситуацію білінгвізму слід обернути на користь, а не вважати перешкодою на шляху до вдосконалення та опанування іноземними студентами професійних знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жовтоніжко І.М. Вплив дисциплін природничо-наукового циклу на адаптаційний процес іноземних студентів / І.М. Жовтоніжко. Т.А. Єфімова // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі: Міжпредметні зв'язки: зб. наук. праць. – Харків: Константа, 2015. – Вип. 9. – С.142-149.
2. Тохтар Г. І. Проблеми навчання іноземних громадян у ВНЗ України та шляхи їх вирішення [Текст]: міжнар. наук.-метод. конф. / Г. І. Тохтар, А. П. Кулик // Сучасні технології підготовки фахівців в умовах подальшого розвитку вищої освіти України. – Харків, 2005. – С. 314–316.
3. Тростинська О. М. Український лінгвокультурологічний аспект у викладанні російської мови іноземним студентам / О. М. Тростинська, І. І. Черненко // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки: Зб. наук. праць. – Харків: Константа, 2007. – Вип.11. – С. 261-267.
4. [Електронний ресурс] – Режим доступу: dobrovol.org/files/2016/Stan-movuy-rovnuyj-08112016.doc
5. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://language-policy.info/2016/06/polovyna-studentiv-inozentsiv-v-ukrajini-navchajetsya-ukrajinskoyu-movoyu-mon/>

Синявская О.Е., канд.филол.наук, преподаватель

Киевский национальный университет технологий и дизайна, Киев

ВЛИЯНИЕ БИЛИНГВИЗМА НА ПРЕПОДАВАНИЕ УКРАИНСКОГО И РУССКОГО ЯЗЫКОВ КАК ИНОСТРАННЫХ

В статье рассматривается вопрос влияния билингвизма на преподавание украинского и русского языков как иностранных студентам нефилологических специальностей

в высших учебных заведениях Украины. Влияние билингвизма в обоих случаях признается настолько сильным и неизбежным, что предлагается внедрение в учебные планы и программы вузов практических занятий как по украинскому, так и по русскому языкам, что позволит облегчить процесс языковой адаптации учащихся на бытовом и профессиональном уровнях.

Ключевые слова: украинский язык как иностранный, русский язык как иностранный, билингвизм, лингводидактика.

Sinyavska O.E., PhD, lecturer

National university of Technologies and Design, Kyiv

INFLUENCE OF BILINGUISM ON TEACHING OF UKRAINIAN AND RUSSIAN LANGUAGES AS FOREIGN

The article is devoted to the influence of bilingualism on the teaching of Ukrainian and Russian languages as foreign to students of non-philological specialties in Ukraine. The influence of bilingualism in both cases is recognized as so strong and inevitable that it is proposed to introduce practical classes in both languages, which will facilitate the process of language adaptation of students on different levels.

Key words: *Ukrainian as a foreign language, Russian as a foreign language, bilingualism, linguodidactics.*

УДК 373.5.016: 811.161.1`373.611

Лихач Т.П., старший преподаватель

МГПУ им. И. П. Шамякина, Мозырь, Беларусь

СИСТЕМА УПРАЖНЕНИЙ ПО РАЗВИТИЮ СВЯЗНОЙ РЕЧИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ МОРФЕМНЫХ И ДЕРИВАЦИОННЫХ РЕСУРСОВ РУССКОГО ЯЗЫКА НА УРОКАХ ИЗУЧЕНИЯ СЛОВООБРАЗОВАНИЯ В VI – VII КЛАССАХ

К обсуждению предлагается система упражнений с логической последовательностью этапов (алгоритмом) развития и совершенствования у учащихся VI – VII классов умений продуцировать связные высказывания с опорой на морфемно-деривационный механизм русского языка, средства морфологической стилистики и стилистики словообразования. Описываются критерии отбора учебных текстов. Представлены в качестве примеров мини-тексты, написанные учащимися экспериментальных VI – VII классов учреждений общего среднего образования Республики Беларусь в 2016 – 2017 учебном году.

Ключевые слова: *связная речь, внутренняя форма слова, словообразовательный тип, лексическая / синтаксическая деривация, морфемный повтор, учебный текст.*